

Finale – notační software pro náročné

Ke komponování a zápisu not používám *Finale* od verze 2.1, tedy přibližně 23 let. V té době to byl (kromě programu *Score*, ten však nedisponoval uživatelským rozhraním) jediný software, který vykazoval profesionální parametry a byl schopen i „netradiční“ notace. Od té doby se mnohé změnilo. Na trhu jsou k dispozici další programy, které *Finale* úspěšně konkurují. Jde především o stále oblíbenější program *Sibelius*, ale k dispozici jsou další, i freewarové programy, např. velmi kvalitní *MuseScore*.

Přestože jsem měl možnost se s těmito alternativami seznámit a příležitostně v nich i omezeně pracuji, zatím jsem neměl důvod svou volbu měnit, i s vědomím, že konkurenční softwary mají oproti *Finale* některé výhody. Je třeba také říci, že možnosti každého takto rozsáhlého programu jsou širší, než je schopen jednotlivý uživatel ocenit. *Finale* používám především jako skladatel a věnoval jsem se také některým profesionálním notografickým úkolům často s dost specifickými nároky na netradiční typy notace. Z tohoto hlediska také program posuzuji.

Nejnovější verze *Finale 2014.5* nabízí na jednu stranu v podstatě neomezené možnosti tvarování notového zápisu, zároveň její uživatelská filozofie stále vychází z původní koncepce, která předpokládá dobrou znalost jednotlivých samostatných pracovních nástrojů a funkcí a není příliš intuitivní. *Finale* proto není vhodné pro toho, kdo chce program zvládnout snadno a rychle, nebo pokud uživatel nemá velké nároky typu např. netradiční notace. Nevýhodou programu je zároveň to, že stále neexistuje 64bitová verze, takže program vlastně není plně schopen využít možnosti moderního hardwaru.

Pokusím se velmi stručně zhodnotit jednotlivé funkce programu.

Nejprve je potřeba vytvořit šablonu budoucí partitury a partů. Nejjednodušší způsob je využití nabídky *Setup Wizard*, která obsahuje množství již připravených řešení, která lze samozřejmě kombinovat. Této fázi práce je třeba věnovat náležitou pozornost, např. zadat správný formát stránky pro partituru a party, správné pořadí nástrojů apod. Jakýkoliv atribut lze sice dodatečně měnit, ale je to vždy pracnější. Právě zde dělá netrpělivý začátečník časté chyby. Jsou i další způsoby vytvoření nové šablony nebo dokumentu, které zde nelze podrobněji rozvádět. Pro *Finale* je charakteristické, že pro každý úkol nabízí řadu i dost odlišných možností, a zkušený uživatel sám rozhoduje, jak je efektivně využít a kombinovat.

Vytvoříme-li základ partitury, lze přistoupit k vlastnímu zadávání not. To je možné opět několika způsoby a slouží

k tomu tři funkce označené ikonami pod klasickým základním menu *File*, *Edit* atd., součástí tzv. *Main Tool Palette*. U každé ikony *Main Tool Palette* se po ukázání myši na ikonu objeví název pracovního nástroje, po jeho zapnutí se objeví příslušné specifické menu.

Nejjednodušší způsob psaní not je *Simple Entry Tool*, kde lze zadávat noty myší (vhodné spíše pro začátečníky nebo na drobné opravy), z klávesnice počítače nebo pomocí MIDI klávesnice, případně lze kombinovat všechny možnosti. Počínaje verzí 2012 *Simple Entry Tool* obsahuje řadu dalších velmi užitečných funkcí, které v omezené míře doplňují jiné pracovní nástroje.

Dalším nástrojem k psaní not je *Speedy Entry Tool*, který osobně považuji za neefektivnější. Vyžaduje však uživatelskou zkušenost. Psaní not pomocí tohoto nástroje lze v případě klasické notace zvládnout téměř „v reálném čase“, jako bychom part hráli v pomalém tempu, a to i bez MIDI klávesnice. Opět lze použít jak klávesnici počítače, tak MIDI, způsob ovládání je však oproti *Simple Entry* výrazně jiný, je tedy nutno vlastně zvládnout dvě „techniky zápisu“.

Třetí nástroj se nazývá *HyperScribe* a slouží k psaní not pouze pomocí MIDI klávesnice nebo mikrofonu.

Posledním způsobem je skenování not, jakési hudební OCR, nebo import grafiky. Při dobré tištěné předloze jsou výsledky uspokojivé, v každém případě je však nutno opravit nepřesnosti.

Výhody těchto možností a jejich kombinací ocení především zkušený uživatel, pro začátečníka je to náročné a poněkud nepřehledné. Setkávám se s tím, že i zdánlivě pokročilí uživatelé se ve svém vývoji zastaví u *Simple Entry* a sází noty především myší.

Samostatné nástroje jsou dále pro zadávání artikulace, dynamických a dalších „textových“ výrazů, dále tzv. *Smart Shapes* (obloučky, crescendo, decrescendo a další grafické tvary) — zde je *Finale* oproti konkurenci v určitých funkcích poněkud pozadu, dále jsou zde naopak výborné nástroje pro práci s vlastnostmi notových osnov a taktů. Každý z těchto

nástrojů je v základních funkcích snadno pochopitelný. Nejběžnější situace jsou předem nastaveny a lze mezi nimi jednoduše vybírat. Efektivnější zvládnutí opět vyžaduje hlubší znalosti a zkušenosti, které tu nelze podrobně popisovat.

Zásadní výhodou *Finale* je, že možnosti těchto nástrojů jsou prakticky neomezené. To, co není v základní nabídce, lze vyrobit „na zakázku“ a také uložit pro další užití jako tzv. knihovnu. Lze libovolně kombinovat fonty včetně těch, které nejsou určeny pro *Finale*, lze vytvářet vlastní grafické symboly apod. Slabinou je v případě textových výrazů to, že pro různá místa lze použít sice stejný výraz, ale jeho změna na jednom místě změní stejný výraz i jinde. Změní-li například „f“ na „poco f“, změní se všude. Je třeba proto nejprve vytvořit kopii originálu. Tím se počet znaků v nabídce množí a ta se postupně stává nepřehlednou. Výrazy jsou členěny do kategorií (např. dynamika, tempové změny, tempová označení, orientační čísla). Kategorie mají velmi dobře přednastaveny potřebné vlastnosti. Další výhodou *Finale* je v tom, že lze opět vytvářet kategorie vlastní a jejich vlastnosti nastavit dle potřeby (font, umístění atd.). Každý textový výraz lze měnit i individuálně, kategorie v tomto ohledu nijak nesvazují. Ve *Finale* existuje již velmi dlouho období tzv. *Magnetic Layout*, známé funkce programu *Sibelius*, která zarovnává vybrané prvky do roviny. Ve *Finale* je ale poměrně skryta a řada uživatelů o ní vůbec neví. Funguje tak, že vybrané prvky přichytí k vodící čáře (tzv. *Guides*), kterou je nejprve potřeba vytvořit. Rovnání, zákrytí a podobných notografických náležitostí je samozřejmě možné kromě primitivní manuální práce opět dosáhnout vícero způsoby.

Doposud popsané nástroje patří do skupiny tzv. *Main Tool Palette*. Sofistikované funkce jsou obsaženy v jiné skupině nástrojů, tzv. *Advanced Tools Palette*. Po čerstvé instalaci programu je však tato paleta skrytá a je nutné ji aktivovat v nabídce *Window*. Zde se nachází většina nástrojů pro pokročilé způsoby notace včetně stylů 20. století

nebo možností notací historických. Některé z takových funkcí jsou však (poněkud nelogicky) naopak v hlavní paletě. To se týká např. změny vlastností osnovy, jako je netradiční počet linek, skrytí části osnovy na stránce, změny vlastností taktových čar apod. Tyto nástroje v souhrnu poskytují velké možnosti, opět je ale nutná velmi dobrá orientace v jednotlivých nabídkách.

Předností programu je, že téměř cokoli lze kopírovat, zdaleka nejen noty samotné. Při užití filtrů a správném nastavení vlastností kopírovaného zdroje (např. stylu osnovy) lze ušetřit mnoho práce. *Finale* na rozdíl od jiných programů navíc podporuje funkci *Drag and Drop*. Nepříliš významnou nevýhodou např. oproti *Sibeliovi* je naopak to, že lze vybírat a kopírovat jen úseky — např. části taktů nebo takty celé, nikoliv oddělené jednotky. Mohu např. zvolit, že chci kopírovat jen obloučky v daném úseku. Nemohu ale vybrat pouze jednotlivý oblouček samotný a vložit ho jinam.

Vzhledem k typu uživatelského rozhraní rozděleného do jednotlivých nabídek *Finale* vhodně nabízí tzv. *Metatools*, což je možnost většinu funkcí naprogramovat pomocí klávesových zkratk. Lze se tak pomocí funkčních kláves přepínat mezi jednotlivými nástroji a dále lze přiřadit klávesové zkratky jednotlivým často používaným úkonům. Některé zkratky jsou už přednastaveny, lze je ale libovolně měnit a vytvářet další.

Další skupina mocných nástrojů je obsažena v nabídce *Plug-ins*. Ty automatizují sérii určitých úkonů. V základní nabídce po první instalaci je jich pouze omezený počet, další jsou volně ke stažení. Jejich zvládnutí ušetří při náročnějších notačních úkolech spoustu manuální práce.

Součástí programu je také tzv. *Finale Script*, určený k ukládání vlastních maker nebo jejich programování. Mé zkušenosti s touto funkcí však nejsou dobré. Makra fungují nespolehlivě.

Při práci ve *Finale* je potřeba vždy zvažovat, jak dalece má program „myslet za nás“. Záleží to na typu notačního úkolu. Čím je notace jednodušší,

tím větší část rozhodování lze přenechat programu. Jako příklad lze uvést tzv. *Automatic Music Spacing*, který je — jako ostatně většina funkcí *Finale* — vhodné nastavit podle typu práce. Týká se vzdálenosti not, které lze editovat buď hned při zápisu automaticky, nebo dodatečně povelom. Při složitějších úkonech se mi většinou osvědčilo automatizované funkce vypnout.

Finale disponuje velmi kvalitním playbackem. Umí načítat interpretační pokyny a poměrně věrně imitovat hudební styly. Navíc lze vytvářet i styly vlastní. Lze hrát přes MIDI nebo použít integrované zvukové banky, které se dodávají s programem. Jejich výběr je však v základní verzi omezený, další banky jsou placené. *Finale* však spolupracuje i s některými externími zvukovými bankami. *Finale* se dlouho pyšnilo nejvyšším playbackem. To stále platí, co se týče věrnosti nápodoby interpretačních „klišé“. V kvalitě s programem dodávaných sampleů se mu však např. nové verze *Sibelia* (počínaje verzí 7) přinejmenším vyrovnají. Pro mě, jako skladatele „vážné“ hudby, ovšem nejsou tyto funkce rozhodující.

Vestavěn je i dobrý textový editor, s jehož pomocí lze několika způsoby umísťovat tzv. textové bloky.

Finale podporuje import i export grafiky, umí exportovat soubory audio, importovat zvukové stopy a importovat a synchronizovat filmový obraz.

Poslední verze *Finale* je v prostředí *Windows* poměrně stabilní, málokdy „padá“. Bohužel nemám zkušenost, jak funguje pod *Mac OS*. *Linux* není podporován, ale přesto v něm lze *Finale* (v distribuci *Ubuntu*) v omezeném režimu spustit při použití programu *Wine*.

Závěrem — zatím bych neměnil. Neřad klikám myší, bolí z toho ruka. *Finale* umožňuje akce myší omezit na přijatelnou míru. Je flexibilní a nikdy jsem se nedostal do situace, že by něco nebylo řešitelné, ať byl kompoziční nebo notační úkol jakkoliv náročný. Doufám, že další verze bude už i 64bitová. ☐